

Ekonomické a finanční řízení pro neekonomy

2., aktualizované a rozšířené vydání

- Účetní výkazy
a co v nich najdeme
- Výnosy, náklady a zisk
- Způsoby financování
podniku
- Řízení zásob, pohledávek,
závazků a cash flow
- Investice a jejich efektivita
- Finanční analýza
a poměrové ukazatele

Ekonomické a finanční řízení pro neekonomy

2., aktualizované a rozšířené vydání

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Doc. RNDr. Ing. Hana Scholleová, Ph.D.

**Ekonomické a finanční řízení pro neekonomy
2., aktualizované a rozšířené vydání**

Vydala Grada Publishing, a.s.

U Průhonu 22, 170 00 Praha 7

tel.: +420 234 264 401, fax: +420 234 264 400

www.grada.cz

jako svou 4697. publikaci

Odborně recenzovali:

Prof. Ing. Ladislav Blažek, CSc.

Doc. Ing. Petra Rydvalová, Ph.D.

Vydání odborné knihy schválila Vědecká redakce nakladatelství Grada Publishing, a.s.

Odpovědné redaktorky Mgr. Lucie N. Marková, Mgr. Kamila Nováková

Sazba a grafická úprava Milan Vokál

Počet stran 272

Druhé vydání, Praha 2012

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s.

© Grada Publishing, a.s., 2012

Cover Design © Grada Publishing, a.s., 2012

Cover Photo © fotobanka allphoto

ISBN 978-80-247-4004-1 (tištěná verze)

ISBN 978-80-247-7717-7 (elektronická verze ve formátu PDF)

Obsah

O autorece	9
Předmluva	11
1. Účetní výkazy a co v nich najdeme	13
1.1 Rozvaha	15
Shrnutí	19
Příklady k procvičení	20
1.2 Výkaz zisku a ztráty	21
Shrnutí	27
Příklady k procvičení	28
1.3 Výkaz o peněžních tocích (cash flow)	30
1.3.1 Rozdíl mezi příjmy a výnosy, výdaji a náklady	30
1.3.2 Proč sestavujeme výkaz cash flow?	33
Příklady k procvičení	40
Shrnutí	41
1.4 Výnosy, náklady a zisk	42
1.4.1 Metody stanovení nákladové funkce	43
1.4.2 Výnosy, náklady a bod zvratu	48
1.4.3 Hrubé rozpětí	52
Shrnutí	53
Příklady k procvičení	54
2. Způsoby financování podniku	61
2.1 Minimalizace nákladů na kapitál	64
2.1.1 Ratingový model určování WACC	71
Shrnutí	74
2.2 Bilanční pravidla	74
2.2.1 Zlaté bilanční pravidlo	74
2.2.2 Pravidlo vyrovnání rizika	77
2.2.3 Pari pravidlo	78
2.2.4 Růstové pravidlo	78
Shrnutí	79
2.3 Finanční páka	80
Shrnutí	82
Příklady k procvičení	83

3. Krátkodobé finanční řízení	89
3.1 Obratový cyklus peněz	91
3.2 Pracovní kapitál	94
3.3 Složky pracovního kapitálu a možnosti jejich řízení	96
3.3.1 Zásoby	97
3.3.2 Pohledávky	100
3.3.3 Možnosti řízení pohledávek	101
3.3.4 Krátkodobý finanční majetek	103
3.4 Vztah řízení pracovního kapitálu a cash flow	104
3.5 Financování pracovního kapitálu	107
3.5.1 Krátkodobé závazky jako zdroj financování	109
Shrnutí	111
Příklady k procvičení	112
4. Investice a jejich efektivita	117
4.1 Hodnocení podnikových investic	120
Shrnutí	124
4.2 Metody hodnocení investic	124
4.2.1 Statické metody	124
Shrnutí	129
4.3 Dynamické metody hodnocení investic	129
4.3.1 Metoda čisté současné hodnoty (<i>Net Present Value</i> , NPV)	132
4.3.2 Vnitřní výnosové procento (<i>Internal Rate of Return</i> , IRR)	133
4.3.3 Index ziskovosti (<i>Profitability Index</i> , PI)	135
4.3.4 Doba návratnosti, splacení (<i>Payback Period</i> , PP)	136
Shrnutí	138
Příklady k procvičení	140
4.4 Financování investic	142
4.4.1 Financování vlastním kapitálem	142
4.4.2 Financování cizím kapitálem	142
4.4.3 Leasing jako způsob financování investic	145
4.5 Inflace	153
Shrnutí	154
4.6 Obnovovací investice	155
Příklady k procvičení	158
5. Finanční analýza	161
5.1 Horizontální a vertikální analýza účetních výkazů	166
5.2 Poměrové ukazatele	175
5.2.1 Ukazatele rentability	175
5.2.2 Ukazatele likvidity	177
5.2.3 Ukazatele aktivity	178
5.2.4 Ukazatele zadluženosti	181
5.2.5 Ukazatele kapitálového trhu	182
5.2.6 Ukazatele produktivity	184
5.3 Analýza čistého pracovního kapitálu	186
5.4 Souhrnné indexy hodnocení podniku	189
5.4.1 Altmanova analýza	189
5.4.2 Index IN05	190

5.5	Hodnotové ukazatele (EVA)	192
5.6	Srovnávání	194
	Shrnutí	197
	Příklady k procvičení	198
Závěr		205
Řešení příkladů		207
	1. kapitola	209
	2. kapitola	220
	3. kapitola	226
	4. kapitola	233
	5. kapitola	240
Výsledky testů		253
Literatura		254
Přílohy		255
Přehled použitých zkratk		264
Shrnutí/Summary		266
Rejstřík		267

O autorce

Doc. RNDr. Ing. Hana Scholleová, Ph.D.

Po absolvování Matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy v roce 1988 vystudovala na Fakultě podnikohospodářské Vysoké škole ekonomické v Praze obor Podniková ekonomika a management bakalářské, magisterské i doktorské studium. Od roku 1996 působí jako odborná asistentka, nyní docentka na katedře podnikové ekonomiky, vyučovala a vyučuje kurzy související zejména s řízením podnikových financí (Podniková ekonomika, Controlling, Oceňování podniku, Reálné opce, Finance podniku, Strategické kapitálové investice), participuje na předmětech vedlejší specializace Finanční manažer a na přípravě kurzů programu MBA. Je autorkou a spoluautorkou řady článků s problematikou investic do reálných aktiv, projektů rychlého rozvoje a stanovování jejich hodnoty. Napsala nebo se autorsky podílela i na knihách *Investiční controlling*, *Hodnota flexibility – Reálné opce*, *Manažerské finance*, *Chování podniku v procesu globalizace*, *Ekonomický slovník*, *Inovace nástrojů ekonomiky a managementu organizací*, *Nová ekonomika – nové příležitosti?* a dalších. Spolupracuje s firemní praxí a lektorsky se podílí na přednáškových činnostech pro Controller Institut, Institut oceňování majetku, VOX aj.

Předmluva

Podíváme-li se na podnik jako na živý organizmus, má řadu funkcí a činností, které jsou mezi sebou provázány a musí reagovat na podmínky z okolí, ať již jsou příznivé, či ne.

Položme si otázku – jaký úkol v tomto organizmu má ekonomické a finanční řízení? Není přímo svázáno s výrobou, není tedy důležité? Důležité je umět vyrobit kvalitní produkt nebo poskytovat dobré služby, umět je prodat, a to dráž než vyrobit... Proč se zabývat financemi v podniku? Není to jen nutné zlo?

Finance jsou svázány se vším, obíhají všemi částmi podniku, někde jsou vidět méně, někde více. Že se pokazil výrobní stroj, je viditelné ihned v okamžiku závady – na rozdíl od porouchaných financí. Jako u člověka – všichni známe pocit, když nás bolí noha, ruka, hlava, sledujeme se a snažíme se bolest odstranit, léčit... Přitom nejčastější příčinou těžkých onemocnění a smrti nejsou vyvrtnuté kotníky, bolestivý žlučník nebo migréna, ale problémy oběhového systému, které včas nikdo nezaznamenal. A analogicky u podniku to jsou problémy finančního rázu.

V první řadě je třeba mít motivaci... Proč byste se měli zajímat o finance, když nejste ani ekonom, ani finanční ředitel, jen máte svou práci a chcete ji dělat pořádně?

Každý, kdo nesedí doma a nekouká jen do zdi, se dennodenně setkává s podnikovými financemi, někdy viditelně, jindy aniž to zaznamená. Možná jsou pro vás finance velkým exotickým zvířetem, slonem, u kterého máte pocit, že se mu nikdy nemůžete dostat pod kůži. Jistě víte, že se slonem můžete bojovat, můžete ho i porazit, ale dlouhodobě je daleko přínosnější, když si ho ochočíte a on bude pracovat pro vás. Tato kniha by vám měla pomoci poznat finance a cesty, jak jejich systém pochopit, pokořit a využít ve svůj prospěch.

Co můžete čekat?

Jen minimum teorie, ale řadu příkladů, jak systémy fungují, jak jsou provázané, a to na jednoduchých příkladech, které se vás nebudou snažit ohromit čísly účtů či naprosto cizími výrazy.

Přístupnou formou vysvětlíme základní ekonomické kategorie tak, aby nové poznatky byly přímo aplikovatelné. Existují firmy, které mají vynikající produkty, velmi dobré technické a organizační řízení podniku, a přitom se u nich objevují tu a tam výkyvy či dílčí problémy způsobené mezerami v ekonomickém a finančním řízení. A právě nalezení a odstranění těchto mezer může prudce zvednout prosperitu podniku.

Text je průběžně doplněn ilustrativními příklady, v závěru kapitol naleznete další příklady, jejichž řešení je umístěno na konci knihy, aby čtenáře nedemotivovalo. Ke každé ka-

pitole jsou připojeny i úvahové otázky a testy, které by vás měly přinutit znovu se nad probranou problematikou zamyslet a zkontrolovat, zda jste přečtené správně pochopili. Nebojte se, i pro tyto úkoly jsou na konci knihy zařazena hodnocení.

První kapitola je věnována **základním účetním výkazům**; neudělá z vás účetního, ale měli byste pochopit, co ve výkazech můžete hledat a najít, o čem vypovídají, jak jsou vzájemně provázané. Dozvíte se také, jak pracovat s výnosy a náklady, aby bylo firemní hospodaření úspěšné.

Druhá kapitola rozebírá základní **způsoby financování**, ukazuje jejich výhody a nevýhody v návaznosti na majetek, který potřebuje podnik profinancovat, a náročnost na cenu kapitálu. Dává k dispozici základní pravidla, kterými je možné se při rozhodování o struktuře a množství potřebného kapitálu řídit.

Třetí kapitola je orientována na **krátkodobé finanční řízení**, upozorňuje na aspekty, kterými by se měl podnikatel zabývat při řízení pracovního kapitálu a hledání jeho optimální výše, a to jak na straně oběžného majetku, tak i krátkodobých závazků.

Čtvrtá kapitola poskytuje návody, jak přistupovat k rozhodování o dalším rozvoji podniku prostřednictvím **investic**, jakými metodami investice hodnotit, kdy je přijmout, či zamítnout a kde na ně vzít dodatečný kapitál.

Pátá kapitola umožňuje podívat se na podnik jako celek prostřednictvím komplexního hodnocení jeho činnosti odrážející se ve finančních výsledcích – tj. prostřednictvím **finanční analýzy**. Ukazuje jednotlivé metody i jejich praktické použití a vzájemnou provázanost, ale i možné interpretace.

Po prostudování této knihy byste měli vědět, co se vám snaží sdělit účetní, jak se vás pokouší obalamutit věřitel, kdy použít leasing a kdy je lepší se zadlužit, za jakých okolností je pro vás skutečně výhodný kontokorent, proč nemáte na účtu peníze a jak je tam dostat..., ale také proč po vás finanční ředitel chce, abyste snížili zásoby, proč máte někomu dávat slevu za včasné placení, ale sám platit později, jak můžete jako zaměstnanec argumentovat, abyste mohl dostat vyšší mzdu... Tak proč to nezkusit?

KAPITOLA 1

Účetní výkazy
a co v nich
najdeme

1.1 Rozvaha

České přísloví „Dvakrát měř a jednou řež“ nás nabádá, abychom věci řešili s rozvahou. Co je to rozvaha? Jako obyčejný člověk si sednete a přemýšlíte... Jako ekonom nebo účetní začnete počítat své majetky a zdroje.

Rozvaha je účetní výkaz, jehož plnou formu naleznete v příloze 1, ale my se na ni podíváme z hlediska základních informací, které v ní lze najít.

Pojďme se podívat na případ malé Alenky, která si také může vytvořit svou rozvahu – a to ve formě jednoduché tabulky.

Příklad

Maminka pošle Alenku nakoupit – dává jí 50 Kč a říká – kup chleba, mléko, 2 jogurty a pro sebe si můžeš koupit čokoládu, zbytek peněz si pak dej do pokladničky. Alenka má štěstí, protože je u nich na návštěvě hodná teta, která jí přidá ještě 20 Kč, aby si mohla koupit pořádnou čokoládu.

Kdyby si Alenka sestavila svou rozvahu, sepsala by si svůj majetek (tj. to, co má – odborně tomu říkáme aktiva) a kapitál (tj. kde na to vzala peníze – odborně tomu říkáme pasiva).

Tab. 1.1 Rozvaha Alenky poté, co obdržela peníze

Majetek (aktiva)	Kč	Kapitál (pasiva)	Kč
peníze v ruce	70	maminka	50
		teta	20
Celkem	70	Celkem	70

Za hodinu přijde Alenka s nákupní taškou a účtenkou z obchodu: přinesla chleba za 18 Kč, mléko za 15 Kč, 2 jogurty za 16 Kč, čokoládu za 16 Kč a v ruce drží pětikorunu, se kterou běží k pokladničce. Kdyby si sestavila rozvahu nyní, odrážela by nové skutečnosti a vypadala by takto:

Tab. 1.2 Rozvaha Alenky po nákupu

Majetek (aktiva)	Kč	Kapitál (pasiva)	Kč
potraviny, z toho:	65	maminka	50
chleba	18	teta	20
mléko	15		
jogurty (2 × 8)	16		
čokoláda	16		
peníze v ruce	5		
Celkem	70	Celkem	70

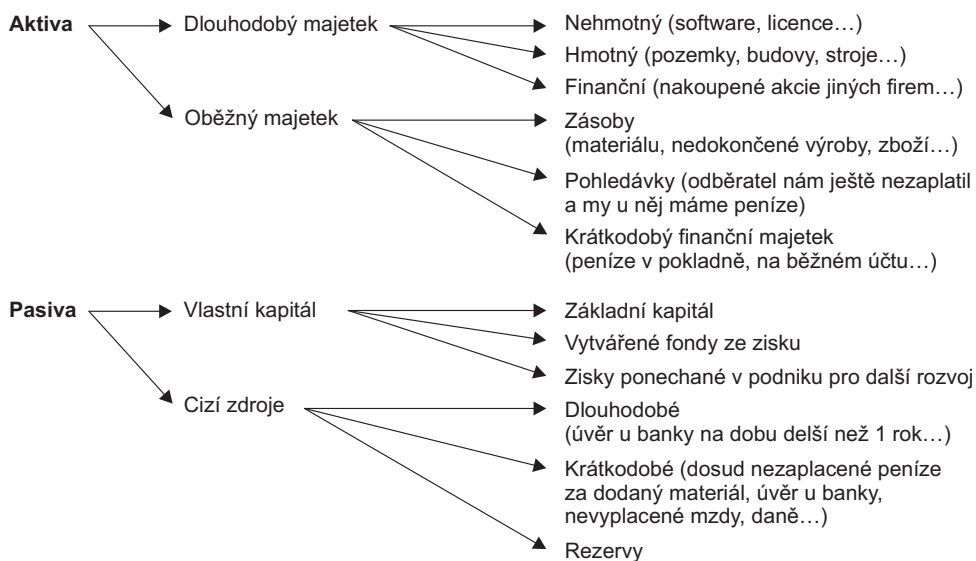
Vidíme, jak se rozvaha Alenky mění, a je jasné, že až jí za chvíli maminka nákup vezme, její rozvaha bude vypadat zase úplně jinak. To znamená, že **rozvaha se v čase mění a je důležité vždy uvádět časový okamžik, ke kterému byla sestavena**.

Rozvaha podniku popisuje stav majetku (aktiv) a kapitálu (pasiv) vždy k určitému datu; říkáme, že veličiny v ní obsažené jsou stavové.

Kdy se v podniku sestavuje rozvaha?

Teoreticky by se mohla rozvaha sestavovat kdykoli, ale protože v řízení podniku jsou i jiné úkoly než si jako Harpagon sčítat majetky a kapitály, obvykle je sestavována při účetní závěrce – ať už řádné, nebo mimořádné.

Co všechno můžeme najít v rozvaze podniku?

Obr. 1.1 Rozvaha podniku

Jak se pozná, který majetek je dlouhodobý a který oběžný?

- **Mezi dlouhodobý majetek** jsou zahrnuty věci, jejichž vstupní cena je vyšší než 40 000 Kč a mají provozně-technické funkce delší než jeden rok; měly by sloužit podniku k vytváření dalšího ekonomického užitku.
- **Oběžný majetek** je takový, který se neustále mění podle činnosti firmy, obíhá – za peníze je pořízen materiál, ten je opracován a z něj vytvořen výrobek, který si odveze odběratel, zaplatí za něj, a tím se získají další peníze, za které může být znovu zakoupen materiál...

Čím se liší vlastní a cizí kapitál? Obojí má přece podnikatel ve svém podniku.

- **Vlastní kapitál** je ten, který je zakladatelem vložen do podniku na začátku podnikání nebo postupně navyšovaný tím, že podnik má zisk a vlastník ho nepoužívá pro sebe, ale ponechává ho v podniku pro jeho další rozvoj.

- **Cizí kapitál** má podnikatel pouze zapůjčen a bude ho muset někdy vrátit. Doba používání je dána obvykle smluvně předem. V případě bankovních zdrojů nebo i jiných dlouhodobých půjček se k nim váže i platba za zapůjčení peněz (úrok). Část krátkodobých zdrojů podnikatel používá zdarma; obvykle jde o prostředky, u nichž je definováno, kdy mají být zaplaceny a v této době je zahrnuto i prodlení.

Je dobré, aby podnikatel měl víc pasiv než aktiv?

Aktiv a pasiv musí být vždy stejně – není možné, abychom legálním způsobem pořídili majetek, na který jsme neměli zdroje, a naopak není možné, aby se část kapitálu někde jen tak ztratila. Strana pasiv nám totiž ukazuje, z jakých prostředků jsme pořídili majetek – aktiva a pasiva jsou dvěma stranami jedné mince.

Jak v pasivech, tak v aktivech lze najít ještě položku časového rozlišení aktiv a pasiv, tzv. ostatní aktiva nebo pasiva.

Podrobné členění rozvahy najdete v příloze 1, kde je struktura rozvahy v **zákonem předepsané formě**. V prvním sloupci jsou označeny jednotlivé řádky číslováním, které pomáhá orientaci v položkách. Základním značením jsou velká písmena – ty označují nejhrubší rozdělení aktiv (pasiv), pak následují římské číslice a za další tečkou arabské číslice. Čím podrobnější úroveň aktiva (pasiva), tím má u sebe více značek (písmeno + číslice). Položka na vyšší úrovni je vždy dána součtem položek příslušející nižší úrovni.

Například se můžeme podívat na B. Dlouhodobý majetek. Ten je součtem položky B.I. Dlouhodobý nehmotný majetek, B.II. Dlouhodobý hmotný majetek a B.III. Dlouhodobý finanční majetek. Zároveň např. položka B.II. Dlouhodobý hmotný majetek je součtem položek Pozemky, Stavby atd., které jsou označeny jako B.II.1. až B.II.9.

Na straně aktiv je o dva sloupce více pro čísla než na straně pasiv, kde se uvádí jen hodnoty tohoto a minulého období, zatímco sloupce na straně aktiv, určené pro aktuální období, mají tajemné názvy brutto, korekce a netto. Skutečná hodnota aktiva je netto, nicméně některá aktiva jsme pořídili kdysi za jinou cenu (podívejte se na své auto, jak se ztrácí jeho hodnota), takže pro vyrovnání na skutečnou cenu uplatňujeme korekci, vyjadřující opotřebení majetku. K vysvětlení jejího použití se ještě vrátíme u dalších účetních výkazů.

V rozvaze platí tzv. **základní bilanční princip: aktiva = pasiva**.

Příklad

Pan Karel Vazba je knihař, který váže knihy, ale tiskne i vizitky, dělá desky pro certifikáty, uznání a diplomy na zakázku apod. Rozhodl se, že se postaví na vlastní nohy a založí podnik. Bohužel jeho firma není ještě příliš známá, tak zatím získal jedinou zakázku. Z přebytku času se pak rozhodl, že si udělá malou inventuru svého majetku a kapitálu. Přitom zjistil, že kromě dílničky s pozemkem za 100 tis. Kč má stroje za 150 tis. Kč. Na zakázku nakoupil a spotřeboval materiál za 150 tis. Kč, ale moc mu to nevadí, protože za něj ještě nezaplatil. No co, vždyť firma, pro kterou udělal čestná uznání za 160 tis. Kč, mu taky nezaplatila. Do podnikání vložil na začátku roku 500 tis. Kč. Kolik by měl najít v pokladně? Pan Vazba si sečte svá aktiva a pasiva (viz tab. 1.3).

Tab. 1.3 Rozvaha pana Vazby

Majetek (aktiva)	tis. Kč	Kapitál (pasiva)	tis. Kč
Dlouhodobý majetek	250	Vlastní kapitál	500
dílna s pozemkem	100	Cizí kapitál	150
stroje	150	krátkodobé závazky z obchodních vztahů (nezaplacený materiál)	150
Oběžný majetek			
pohledávka (čestná uznání)	160		
pokladna	?		
Celkem		Celkem	650

Hodnota aktiv celkem, ale bez peněz v pokladně je 410 tis. Kč. Přebytný kapitál musí být někde uložen – nemá-li pan Vazba již žádný jiný majetek, měl by ho mít v hotovosti nebo na účtu. To znamená, že aby bylo splněno základní pravidlo bilance, musí v pokladně (nebo na účtu) být 650 – 410 = 240 tis. Kč.

Co se stane, když firma, která panu Vazbovi dluží 160 tis. Kč, se rozhodne mu zaplatit? Jaké změny nastanou v jeho rozvaze? Samozřejmě, že zmizí pohledávka 160 tisíc Kč, ale nemůže se jen tak ztratit, protože to by znamenalo, že by bylo porušeno základní pravidlo bilance (aktiva = pasiva).

Rozvaha (bilance) není jen vykazováním „pro papíry“, ale přesně odráží situaci v podniku.

Při uhrazení pohledávky přijdou panu Vazbovi peníze na účet (ve výši pohledávky) a zároveň zmizí pohledávka. Potom bude strana aktiv vypadat viz tab. 1.4.

Tab. 1.4 Změny v aktivech v souvislosti s uhrazením pohledávky

Aktiva (tis. Kč)	původně	po uhrazení pohledávky	popis události
Dlouhodobý majetek	250	250	
Oběžný majetek	400	400	
pohledávka	160	–	uhrazení pohledávky – mizí
pokladna	240	240 + 160	přibýly peníze z uhrazení pohledávky
Celkem	650	650	celkový stav se nezměnil

Na straně pasiv nedojde k žádné změně.

Pan Vazba má nyní na účtu 400 tis. Kč a rozhodne se, že i on zaplatí svůj dluh svému dodavateli materiálu. Jak se to projeví v rozvaze? Pan Vazba vezme 150 tis. Kč z běžného účtu a dá je dodavateli. To znamená, že tím pádem už mu nebude nic dlužit – zmizí jeho závazek vůči dodavateli. Podívejme se, jaké změny tedy nastanou oproti poslednímu stavu rozvahy (viz tab. 1.5).

Tab. 1.5 Změny v aktivech v souvislosti se zaplacením závazku

Aktiva (tis. Kč)	původně	po změně	Pasiva (tis. Kč)	původně	po změně
Dlouhodobý majetek	250	250	Vlastní kapitál	500	500
Oběžný majetek	400	250	Cizí kapitál	150	0
Peníze	400	$400 - 150 = 250$	Krátkodobý závazek	150	$150 - 150 = 0$
Celkem	650	500	Celkem	650	500

Tentokrát se změnilly položky peníze a krátkodobé závazky a celková výše aktiv a pasiv poklesla, ale tak, že opět je splněn bilanční princip (aktiva = pasiva).

Zkuste samostatně do rozvahy promítnout situaci, kdy:

- pan Vazba uhradí jen polovinu závazku,
- pan Vazba dále přijme od nového zákazníka zálohu 100 tis. Kč.

Řešení naleznete na konci knihy v Řešení příkladů.

V předchozích příkladech jsme si mohli všimnout, že **není možné, aby se nějaká změna odehrála jen na jednom místě rozvahy** – každá změna musí mít svůj původ a důsledek, a proto se musí odrazit ve změně dvou položek (možná i více, ale vždy jde rozložit do kroků na dvou místech).

V rozvaze mohou nastat tyto změny:

- Pokles (růst) jedné položky aktiv a růst jiné položky (např. pan Vazba dostal na účet peníze za čestná uznání, která dávno zákazníkovi odevzdal, ale ten mu za ně tehdy nezaplatil).
- Pokles (růst) jedné položky pasiv a růst jiné položky (krátkodobý dluh byl smlouvou převeden na dlouhodobý).
- Růst (pokles) jedné položky na straně aktiv i pasiv (např. když si podnikatel půjčí peníze od banky – na straně pasiv vzroste o příslušnou částku krátkodobý cizí kapitál, na straně aktiv se získané peníze objeví v pokladně). Zároveň o stejnou částku vzroste (poklesne) celkový součet aktiv i pasiv. V případě poklesu může jít např. o zaplacení dluhu (jak tomu bylo u pana Vazby).

Shrnutí

- Rozvaha je účetní výkaz, který eviduje stav majetku a kapitálu v podniku k určitému datu.
- Majetek se nazývá aktiva a zdroje, ze kterých byl pořízen, kapitál neboli pasiva.
- Bilanční princip říká: aktiva = pasiva.
- Během života podniku se velikost položek v rozvaze stále mění, ale musí být zachován bilanční princip, což znamená, že se změna nikdy nemůže odrazit pouze v jedné položce.

Příklady k procvičení

Příklad 1.1

Roztříd'te vyjmenované položky na aktiva a pasiva:

pohledávky, závazky, zásoby, zisk, ztráta, vlastní kapitál, úvěr, základní kapitál, dlouhodobý nehmotný majetek, závazky k zaměstnancům, peníze na účtu.

Příklad 1.2

Pan Švec přerušil spravování bot a začal zjišťovat, co ve své živnosti má a nemá. Sepsal si všechny položky, na které narazil:

■ dílna s pozemkem	300 000 Kč
■ verpánek, řezací stroj	200 000 Kč
■ gumy, podrážky, nitě apod.	50 000 Kč
■ pokladna	100 000 Kč
■ základní kapitál	600 000 Kč
■ nerozdělený zisk	45 000 Kč
■ fondy ze zisku	15 000 Kč
■ úvěr u banky	100 000 Kč
■ pohledávka (odběratel nezaplatil)	130 000 Kč
■ nezaplaceno dodavateli	20 000 Kč

Sestavte jeho současnou rozvahu. Jak velký je jeho vlastní kapitál? Jak velký je jeho oběžný majetek?

Příklad 1.3

Pan Švec se kromě zákazníků a kontroly z finančního úřadu nejčastěji setkává s panem Tkadlecem, od kterého kupuje speciální textilie a nitě, a panem Gumou, který mu dodává podrážky a imitace kůží. Občas jedná i s panem Batěkem, který od něj odebírá větší množství polotovarů na gumáky. Minulý měsíc mu pan Tkadlec přivezl auto plné materiálu s tím, že zaplatit stačí až za týden – a asi na to zapomněl, takže pan Švec nezaplatil.

Panu Gumovi by se tohle stát nemohlo – vždycky, když si pan Švec něco objedná, nechá si od něj půlku částky vyplatit jako zálohu, teď zrovna zaplatil 10 tis. Kč jako zálohu na dodávku podrážek, které přivezou v pondělí.

Pan Batěk je velký zákazník, a tak si může dovolit tvrdší jednání – naloží polotovary na gumáky a zaplatí, až vyrobí a prodá gumáky, což někdy trvá i dva měsíce; minulý týden odvezl, co mohl, papíry vyplnil a od té doby se nic neděje.

Posuďte pravdivost následujících tvrzení:

	Tvrzení	ano, nebo ne?
A	Pan Tkadlec má pohledávku u pana Švece.	
B	Pan Švec má pohledávku u pana Tkadlece.	
C	Pan Tkadlec má závazek k panu Švecovi.	

Pokračování

Pokračování

	Tvrzení	ano, nebo ne?
D	Pan Švec má závazek k panu Tkadlecovi.	
E	Pan Guma má pohledávku u pana Švece.	
F	Pan Švec má pohledávku u pana Gummy.	
G	Pan Guma má závazek k panu Švecovi.	
H	Pan Švec má závazek k panu Gumovi.	
I	Pan Batěk má pohledávku u pana Švece.	
J	Pan Švec má pohledávku u pana Batka.	
K	Pan Batěk má závazek k panu Švecovi.	
L	Pan Švec má závazek k panu Batkovi.	

Příklad 1.4

Pankrác, Servác a Bonifác jsou zmrzlí muži, a tak se rozhodnou, že se v blízké restauraci rozejdou. U kuchařky Žofie si objednájí tři grogy. Pánové je vypijí, pookřejí, ale když mají zaplatit, ukáže se, že peníze má jen Pankrác. Zaplatí tedy za sebe a Bonifáce. Servác je v této restauraci víc než doma, a tak se dohodne s Žofií, že útratu uhradí zítra.

Kdo má u koho závazek a kdo pohledávku? Zdůvodněte jejich původ.

1.2 Výkaz zisku a ztráty

Účelem založení podniku je vykonávání činnosti, která má sloužit k vytváření zisků a růstu podniku či přesněji jeho tržní hodnoty. Účetní výkaz, který sleduje výsledky hospodaření podniku, se nazývá **Výkaz zisku a ztráty** a je spíše znám pod lidovým názvem **výsledovka** nebo zkratkou **VZZ**.

Při vykonávání hlavní činnosti podniku vzniká produkt, který je pak dodáván na trhy a prodáván. Tím podnik realizuje výnosy. Zároveň při tvorbě produktu (ať již jde o výrobky, nebo služby) dochází ke spotřebě výrobních faktorů (práce, zásoby, majetek), čímž vznikají náklady.

Výnos je peněžní vyjádření výsledků hospodaření podniku – nezáleží na tom, zda byla provedena skutečná peněžní transakce (tj. zda za dodaný výrobek nebo odvedenou službu bylo skutečně zaplacen).

Náklad je peněžním vyjádřením spotřeby podniku – opět bez závislosti na tom, zda skutečně proběhla peněžní transakce.

Výkaz zisku a ztráty obsahuje tzv. tokové veličiny, sleduje vždy výnosy a náklady vztahující se k určitému období (v průběhu celého období), je proto nutné znát začátek a konec období, za které se výsledovka sestavuje. Obvykle to bývá kalendářní rok.

Jak výnosy, tak náklady se ve výkazu zisku a ztráty rozdělují do tří podskupin, na výnosy a náklady:

- z provozní činnosti,
- z finanční činnosti,
- z mimořádné činnosti.

V provozní činnosti jsou výnosy a náklady týkající se hlavní činnosti podniku, tj. výnosy z prodeje nakoupených a později prodaných výrobků někoho jiného, výnosy z prodeje vlastních výrobků a služeb nebo prodeje dlouhodobého majetku. Když od nich odečteme jednotlivé náklady, tj. spotřebu vynaloženou na získání výnosů, dostaneme hospodářský výsledek z provozní činnosti podniku, tzv. provozní zisk nebo ztrátu. Mezi základní provozní náklady patří náklady na nákup zboží, spotřeba materiálu, energie, mzdy, poplatky, odpisy...

Udělejme odbočku a vysvětleme si, co jsou to odpisy. **Odpisy** jsou definovány jako peněžní vyjádření fyzického opotřebení dlouhodobého majetku. Co si pod tím představit a jak je to zahrnuto do účetních výkazů?

Vraťme se k panu Vazbovi. Na začátku podnikání si koupí nový knihařský lis. Určitě stál nemalé peníze, přitom do provozních nákladů ho není možné zahrnout. Proč? Zkrachoval by? Neměl by žádné zisky? Ale vždyť za něj opravdu peníze dal... To sice ano, ale náklady odrážejí spotřebu (nikoli vydané peníze) a ke spotřebě lisu dochází jeho postupným opotřebováním – k celkovému opotřebení nedojde během několika dnů nebo do roka. I pan Vazba očekává, že na něm bude pracovat několik let, proto je namístě každý rok započítat jen částečné opotřebení. Je třeba si uvědomit, že výkaz zisku a ztráty slouží i samotnému podnikateli jako přehled o hospodaření podniku, ale také slouží státu k vyměřování daňové povinnosti – čím větší zisk, tím větší daň odváděná do státní pokladny. A jak pan Vazba, tak i jiní podnikatelé by raději daň neplatili... Kdyby bylo možné i dlouhodobý majetek zahrnovat do provozního zisku, docházelo by vždy v prosinci (nebo přesněji k datu daňové uzávěrky) k obrovským investicím, které by měly za účel zejména vyrovnat výnosy a náklady tak, aby jejich rozdíl, tedy zisk, byl minimální. Proto je možné dlouhodobý majetek jen „rozkouskovat“ a zahrnovat do provozních nákladů (prostřednictvím odpisů) postupně po několik dalších let. Způsob dělení má však svá zákonem daná pravidla, která můžeme najít např. v zákoně o dani z příjmu č. 586/1992 Sb.

Propočet odpisů závisí:

- na výši pořizovací ceny investičního majetku,
- na zařazení do odpisových skupin a
- na zvoleném způsobu odepisování.

Podle zákona o dani z příjmu je dlouhodobý majetek rozdělen do šesti odpisových skupin podle druhů; nejkratší doba odepisování je 3 roky (např. kancelářské potřeby, kola, dobytek, laboratorní sklo) a naopak nejdelší doba odepisování je 50 let a týká se zejména staveb dlouhodobého charakteru (např. kostely, knihovny, železnice, studny). Podle zařazení do odpisové skupiny jsou pak stanoveny postupy výpočtu daňových odpisů.

Při lineárním způsobu odepisování¹ je první rok odpisová sazba přibližně poloviční, ostatní roky je pak již stejná. (Je logické, že na konci doby odepisování musí být odepsáno 100 % majetku.)

(Pozn.: Pozemky jsou výjimkou, neodepisují se, protože opotřebením neztrácejí hodnotu.)

Příklad

Víme, že si pan Vazba koupil nový falcovací stroj za 200 000 Kč. Jaké budou v příštích letech jeho odpisy, když si zjistil, že tento stroj patří podle zákona do 2. odpisové skupiny, což znamená, že se odepisuje po dobu 5 let, a to tak, že lineární odpisy první rok budou 11 % z celkové pořizovací ceny a další roky 22,25 % z celkové pořizovací ceny?

Řešení:

Pořizovací cena:	200 000 Kč
Odpisy 1. rok:	$0,11 \times 200\,000 = 22\,000$ Kč
Odpisy další roky:	$0,2225 \times 200\,000 = 44\,500$ Kč
Kontrola:	$22\,000 + 4 \times 44\,500 = 200\,000$ Kč

Tab. 1.6 Odpisy a klesání hodnoty stroje v průběhu odepisování (v Kč)

rok	1	2	3	4	5
počáteční cena	200 000	178 000	133 500	89 000	44 500
odpisy	22 000	44 500	44 500	44 500	44 500
zůstatková cena	178 000	133 500	89 000	44 500	0

Na konci pátého roku bude stroj zcela odepsán, tj. jeho zůstatková cena bude nulová.

Co jsou to tedy odpisy?

Platí se někam? Znamená to, že když si podnikatel koupí stroj, zaplatí za něj a pak ještě platí odpisy? Nikoli, podnikatel si koupí stroj, tj. dlouhodobý hmotný majetek, jehož spotřeba neprobíhá v průběhu jednoho roku, není možné ho tudíž zahrnout ve výsledovce mezi spotřebovaný materiál. Proto se prostřednictvím odpisů zahrne do výsledovky postupně v několika následujících letech až do úplného opotřebování. V této souvislosti už ale neprobíhají žádné platby.

Neodrazí se ale ubývání majetku i v rozvaze?

Jakým způsobem? Víme, že když dojde ke spotřebě materiálu, zmizí tento materiál ze skladu a tím pádem i ze zásob v oběžných aktivech. Jak se ale zachytí postupné snižování hodnoty stroje, který stále existuje a pracuje?

Podíváme-li se na plnou formu rozvahy (viz příloha 1), pak vidíme, že za popisem položek už není jen jeden sloupec, ale sloupce tři – brutto, korekce a netto. Ve sloupci **brutto** je hodnota neopotrebovaných aktiv, ve sloupci **korekce** je součet odpisů, které se k daným aktivům vztahují (někdy se pro ně užívá termín oprávek), a sloupec **netto** pak udává čistou hodnotu aktiv, se kterou budeme pracovat při hodnocení podniku.

Vraťme se zpět k výkazu zisku a ztráty (výsledovce). Jak jsme si již řekli, postupným sečtením výnosů a odečtením nákladů přímo souvisejících s provozem podniku dostáváme hos-

¹ Existuje i tzv. „zrychlené odepisování“.